

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BD/370/35/86

JAK MINĄŁ ROK 1986?

(zapis wyników badania)

Warszawa, grudzień 1986 r.

Opracowanie zawiera informacje uzyskane w badaniu zrealizowanym w okresie 28 listopada - 4 grudnia na 1477-osobowej ogólnopolskiej próbie udziałowej dorosłej ludności. O ile było to możliwe, porównano je z danymi z lat poprzednich. Kolejność omawianych tematów jest następująca:

- oceny mijającego 1986 roku,
- nastroje społeczne,
- opinie o pracy rządu w mijającym roku,
- sytuacja materialna i perspektywy jej poprawy,
- dostępność towarów, drogi do równowagi rynkowej,
- podstawowe dane o badanej zbiorowości.

1. Oceny mijającego 1986 roku

Mijający rok badani oceniali w kilku płaszczyznach: spraw osobistych, rodzinnych, zakładu pracy, kraju i świata. Znacznie mniejszy sceptycyzm wyrażali oni w przypadku spraw rodzinnych i osobistych niż w przypadku spraw dotyczących kraju, a szczególnie świata (tab. 1).

Tabela 1

Oceny roku	Badani oceniający rok 1986 w kontekście spraw				
	osobistych	rodzinnych	zakładu pracy ^{a)}	kraju	świata
Pozytywne	50,2	49,1	42,0	26,2	14,0
Ani dobre, ani złe	31,5	38,0	39,0	47,6	39,6
Negatywne	17,5	12,0	15,6	20,4	36,9
Brak oceny	0,5	0,8	3,4	5,5	9,1

a) Podano odsetki respondentów aktywnych zawodowo.

Porównując oceny mijającego roku w kontekście spraw kraju z ocenami dwóch poprzednich lat (1984 i 1985) można stwierdzić, że zmalał odsetek badanych wyrażających pozytywne sądy, wzrósł zaś odsetek negatywnie oceniających (tab. 2).

Tabela 2

Oceny roku w kontekście spraw kraju	Badani oceniający rok		
	1986	1985	1984
Pozytywne	26,2	31,4	21,4
Ani dobre, ani złe	47,6	50,8	56,2
Negatywne	20,4	15,4	15,1
Brak oceny	5,5	2,2	6,1

Po pewnym wzroście optymizmu i zadowolenia w grudniu '85, wynikającym zapewne z nadziei wiązanych ze zmianami kadrowymi na głównych stanowiskach w państwie, w opiniach badanych nastąpił powrót do ocen z końca 1984 roku.

Interesowało nas, jakie wydarzenia mijającego roku przyciągały szczególną uwagę badanych. W tym celu zadaliśmy im serię pytań otwartych, prosząc o wskazanie tych wydarzeń, które:

- najbardziej utkwiły im w pamięci,
- można uznać za najbardziej pomyślne dla naszego kraju,
- były dla kraju niepomyślne, złe.

Najmocniej utkwiły w świadomości badanych następujące wydarzenia mijającego 1986 roku:

- spotkanie w Reykjaviku - 27,8%
- awaria elektrowni atomowej w Czernobylu - 19,0%
- X Zjazd PZPR - 6,6%
- mistrzostwa świata w piłce nożnej - 3,8%
- II Kongres Związków Zawodowych - 3,6%
- podwyżki cen - 3,4%
- amnestia więźniów politycznych - 2,0%

Ponad 30% respondentów nie odnotowało szczególnie ważnych wydarzeń w kraju i na świecie: 15,5% ważnych wydarzeń upatrywało wyłącznie w sferze życia prywatnego; 9,8% stwierdziło wprost, że nie wydarzyło się nic ważnego; 5% nie miało zdania.

Na pytanie o pomyślne wydarzenia w życiu naszego kraju około 30% badanych odpowiedziało, że w mijającym roku nie wydarzyło się nic pomyślnego. Pozostali wskazywali na:

- II kongres Związków Zawodowych	- 34,2%
- poprawę zaopatrzenia rynku	- 15,0%
- stabilizację życia politycznego w kraju	- 10,5%
- amnestię więźniów politycznych	- 9,6%
- dobry, urodzajny rok	- 6,3%
- ogólną poprawę sytuacji gospodarczej	- 3,9%
- podwyżkę rent i emerytur	- 3,3%
- X Zjazd PZPR	- 2,7%
- wzrost znaczenia Polski w świecie	- 2,1%

Wydarzenia uznawane za niepomyślne dla naszego kraju wiązały się głównie z warunkami życia społeczeństwa i funkcjonowaniem gospodarki. Wskazywano na:

- wzrost cen	- 33,6%
- awarię elektrowni w Czernobylu i jej społeczne konsekwencje	- 13,2%
- pogarszanie się sytuacji materialnej społeczeństwa	- 6,9%
- braki w zaopatrzeniu rynku, kolejki, złą jakość produktów	- 6,9%
- zbyt wolne wychodzenie z kryzysu, impas gospodarczy	- 6,3%
- inflację, spadek wartości złotówki	- 6,0%
- złą sytuację mieszkaniową	- 4,2%
- złe zaopatrzenie w węgiel	- 3,9%
- brak perspektyw spłaty zadłużenia	- 3,6%
- wzrost patologii społecznych	- 3,0%
- niewłaściwą politykę wobec rolnictwa	- 3,0%
- brak efektów reformy gospodarczej	- 2,7%
- zatruwanie środowiska naturalnego	- 2,7%

Opinie, że rok 1986 nie przyniósł wydarzeń niepomyślnych dla kraju, wyraziło 8,4% badanych.

Pytaliśmy badanych także o pomyślne i niepomyślne wydarzenia mijającego roku z ich życia osobistego. Co piąty respondent uznał, że w jego życiu nie wydarzyło się nic szczególnie dobrego. Pozostali najczęściej mówili o: życiu osobistym w ogóle (13,8%), sukcesach dzieci (śluby, nauka, narodziny wnucząt - 12,3%), sukcesach w pracy zawodowej (8,1%), stanie zdrowia (7,5%), otrzymaniu mieszkania (6,3%), sytuacji materialnej - podwyżkach rent i emerytur, płac (6,3%). Najwięcej niezadowolonia w mijającym roku przyspa-

rzały kłopoty finansowe, trudna sytuacja materialna (28%), braki w zaopatrzeniu (18%), kłopoty zdrowotne (12%), złe warunki mieszkaniowe (8,1%).

Pewną powściągliwość ocen można też zauważyć w przypadku przewidywań, jaki dla naszego kraju będzie nowy rok. Z tabeli 3 wynika, że zmniejszyła się w stosunku do danych z grudnia '85 grupa badanych wyrażających nadzieję, że następny rok będzie dla kraju lepszy niż obecny.

Tabela 3

Przewidywania co do następnego roku	w procentach	
	Badani grudzień '86	grudzień '85
Nowy rok będzie		
- lepszy	24,9	32,7
- taki sam	41,9	32,6
- gorszy	17,4	15,2
- brak oceny	13,5	19,4

W odpowiedziach na pytanie dotyczące oczekiwań wobec roku przyszłego akcentowano potrzebę zmian w tych sferach życia, których stan w roku poprzednim budził niezadowolenie. Respondenci liczą głównie na polepszenie własnych warunków materialno-bytowych, podwyżkę płac w zakładach pracy oraz przezwyciężenie impasu gospodarczego w kraju, a więc ustabilizowanie rynku i wzrost stopy życiowej społeczeństwa, w odniesieniu do świata - pokojowe rozwiązanie jego problemów.

Szczegółowy rozkład procentowy wypowiedzi w poszczególnych wymiarach jest następujący:

1. Sprawy osobiste:

- poprawa sytuacji materialnej	19,5
- polepszenie warunków mieszkaniowych	13,5
- poprawa zdrowia i opieki zdrowotnej	12,9
- satysfakcja z życia rodzinnego	9,6
- pomyślna realizacja planów osobistych	6,6
- sukcesy w pracy zawodowej	4,5
- poprawa zaopatrzenia	2,7
- sukcesy w nauce	2,4

- wyjazd za granicę	2,1
- ogólnie - wszystko co dobre	5,4
- nic się nie zmieni	16,8
- oby nie było gorzej	4,2
- będzie gorzej	2,4
2. Sprawy dotyczące zakładu pracy:	
- wzrost płac, zarobków	16,8
- poprawa polityki wobec rolnictwa, poprawa zaopatrzenia rolnictwa	6,0
- poprawa organizacji pracy	5,7
- poprawa warunków pracy	5,0
- wzrost produkcji	4,5
- poprawa atmosfery w pracy, stosunków między ludźmi	3,9
- poprawa zaopatrzenia w surowce, narzędzia - zapewnienie rytmiczności produkcji	3,9
- wprowadzenie motywacyjnego systemu płac	3,3
- modernizacja, unowocześnienie zakładu pracy	2,7
- poprawa stosunków przełożeni - podwładni	2,7
- poprawa warunków socjalno-bytowych (wczasy, zaplecze socjalne)	2,4
- uporządkowanie spraw kadrowych	2,1
- poprawa dyscypliny pracy, stosunku do pracy	2,1
- nic się nie zmieni	12,9
3. Sprawy dotyczące kraju:	
- poprawa zaopatrzenia, stabilizacja rynku	18,6
- poprawa sytuacji gospodarczej, wychodzenie z kryzysu	15,9
- stabilizacja polityczna, spokój społeczny	13,8
- poprawa sytuacji materialnej społeczeństwa	12,6
- stabilizacja cen	9,0
- poprawa warunków mieszkaniowych	3,0
- odchodzenie od reglamentacji	2,7
- porozumienie narodowe	2,7
- przyjazd Papieża do Polski	2,4
- podwyżka płac	2,1
- wzrost znaczenia Polski w świecie	2,1
- poprawa dyscypliny pracy	2,1

Ponadto:

- nic się nie zmieni 6,3
- przekonanie o dalszym obniżaniu poziomu życia społeczeństwa (spowodowanym głównie wzrostem cen) 6,0

4. Sytuacja na świecie:

- poprawa sytuacji międzynarodowej, pokój światowy 43,5
- zahamowanie wyścigu zbrojeń, rozbrojenie 24,3
- poprawa stosunków Wschód - Zachód, porozumienie międzynarodowe, współpraca państw o różnych systemach politycznych 16,2
- kontynuowanie rozmów Gorbaczow - Reagan 3,6
- pogorszenie sytuacji międzynarodowej, zaostrzenie konfliktów, groźba wybuchu wojny 3,6
- eskalacja zbrojeń 3,6
- likwidacja, zmniejszenie głodu, nędzy 2,1

Ponadto:

- polepszy się 0,9
- nie zmieni się 4,5
- pogorszy się 0,9

2. Nastroje społeczne

Wyniki badań wykazują, że ostrożność respondentów w formułowaniu pozytywnych ocen o minionym roku wiąże się z ich niezadowolaniem z sytuacji gospodarczej kraju (tab. 4).

Tabela 4

Ocena sytuacji gospodarczej	Badani					
	XII '86	X '86	VII '86	IV '86	XII '85	XII '84
Bardzo dobra, dobra, dość dobra	12,2	11,5	7,5	7,5	11,9	11,2
Ani dobra, ani zła	26,8	26,2	52,0	32,6	34,8	44,6
Raczej zła, zła, bardzo zła	58,5	60,1	38,2	55,5	46,0	38,2
Brak zdania	2,0	2,0	2,1	4,4	7,1	5,2

Zastrzeżenia badanych budzi wiarygodność informacji o problemach gospodarczych, podawanych przez środki masowego przekazu (zgodność z tym, co się na co dzień obserwuje):

- większość informacji się zgadza 13,7%
- część się zgadza, a część nie 37,6%
- niewiele informacji się zgadza 25,6%
- nic się nie zgadza 3,5%
- brak zdania 19,4%

W uzasadnieniu swoich odpowiedzi badani wyrażali przekonanie, że:

- istnieje rozbieżność między obrazem gospodarki, jaki kreują środki masowego przekazu, a tym, co obserwuje się w życiu codziennym (30%),
- uprawia się propagandę sukcesu (13,6%),
- istnieje pełna zbieżność podawanych informacji z rzeczywistością (11,7%),
- przemilcza się wiele spraw i informacji (10,5%),
- świadomie fałszuje się obraz rzeczywistości (8%),
- występuje częściowa zbieżność przekazu z rzeczywistością (5,5%),
- działania władz odbiegają od tego, co przekazuje się w publikatorach (3,1%),
- informacje są przekazywane tendencyjnie (2,8%),
- nastąpiły korzystne zmiany w sposobie przekazywania informacji (1,8%).

Coraz mniejsze niezadowolenie budzi natomiast sytuacja polityczna w kraju. Wprawdzie wciąż największa liczebnie jest grupa badanych, którzy określają ją jako "ani dobrą, ani złą", jednak możemy zaobserwować stały wzrost odsetka ocen pozytywnych (tab.5).

Tabela 5

w procentach

Ocena ogólnej sytuacji politycznej	Badani						
	XII '86	X '86	VII '86	IV '86	XII '85	IV '85	XII '84
Bardzo dobra, dobra, dość dobra	34,7	32,1	18,7	21,6	27,8	18,5	17,7
Ani dobra, ani zła	37,6	37,3	54,6	43,1	37,9	44,8	41,9
Raczej zła, zła, bardzo zła	19,3	23,3	16,8	18,0	15,0	27,7	24,6
Brak zdania	7,9	6,9	11,5	17,2	19,2	8,9	15,9

Interesowało nas również, jakie zdaniem badanych zjawiska zagrażają w największym stopniu Polsce i Polakom¹. Wśród 5 najczęściej wymienianych na pierwszym miejscu znalazło się pijaństwo, następnie zjawiska o charakterze ekonomicznym: inflacja, zadłużenie, marnotrawstwo i niegospodarność, a także brak dyscypliny pracy. Natomiast stosunkowo rzadko za szczególnie zagrażające nam uznawano kwestie polityczne, zarówno dotyczące zachowań władzy, jak i wpływu społeczeństwa na sposób rządzenia krajem czy swoje zachowania polityczne. Oto szczegółowy rozkład wskazań:

1. Pijaństwo - 63,4%
2. Marnotrawstwo i niegospodarność - 41,9%
3. Zadłużenie i brak perspektywy na jego spłatę - 40,6%
4. Spadek wartości złotówki, ciągły wzrost cen i płac - 40,2%
5. Lenistwo i mała dyscyplina pracy - 38,6%
6. Przystępczość - 35,5%
7. Złe wychowanie młodego pokolenia - 29,9%
8. Narkomania - 27,2%
9. Zacofanie techniczne gospodarki - 26,3%
10. Zatrucie, niszczenie środowiska naturalnego - 23,7%
11. Wyścig zbrojeń - 19,4%
12. Zmniejszenie produkcji towarów rynkowych, gorsze zaopatrzenie - 17,4%
13. Nadmierne bogacenie się jednych, szybkie ubożenie innych - 17,0%
14. Złe stosunki między ludźmi, mała kultura w stosunkach między nimi - 15,7%
15. Błędne, pochopne decyzje władz - 14,3%
16. Nieliczenie się władzy ze społeczeństwem - 10,5%
17. Brak warunków do krytyki błędnych decyzji władz - 8,6%
18. Zastój i marazm w większości dziedzin życia społecznego - 7,6%
19. Ograniczenia we wprowadzaniu reformy gospodarczej - powrót do starych praktyk - 6,9%

¹ Prosiliśmy badanych o wskazanie 5 szczególnie, ich zdaniem, ważnych z listy 24 negatywnych zjawisk mogących zagrażać Polsce i Polakom.

20. Przerywanie ciąży - 5,8%
21. Brak dialogu i porozumienia się Polaków w sprawach zasadniczej wagi - 4,9%
22. Lekceważenie tradycji i historii, brak patriotyzmu - 4%
23. Ograniczenie roli samorządów - 1,2%
24. Nasilenie się działań przeciwników ustroju - 0,8%.

Tezę o przewadze racji ekonomicznych przy formułowaniu ocen bieżącego roku potwierdzają wypowiedzi badanych o przyczynach niezadowolenia społeczeństwa. Wśród 5 uznanych za najistotniejsze² dominują przejawy pogarszania się warunków życia społeczeństwa. Za istotne powody uważa się także przejawy nierówności społecznych, wyrażających się bądź to w różnicach w poziomie dochodów, bądź w przywilejach związanych z zajmowanym stanowiskiem. Rzadziej za przyczyny niezadowolenia uznawano wadliwe funkcjonowanie mechanizmów gospodarczych oraz społeczne postawy wobec pracy, najrzadziej - kwestie polityczne, dotyczące zarówno polityki wewnętrznej, zachowań władzy wobec społeczeństwa, jak i polityki zagranicznej. Szczegółowy rozkład wskazań na przyczyny niezadowolenia społeczeństwa jest następujący:

1. Poziom cen - 79,7%
2. Wysokość płac, zarobków - 58,4%
3. Zaopatrzenie - 39,6%
4. Sprawiedliwość społeczna, rozpiętość w poziomie dochodów, różnice w poziomie życia - 38,6%
5. Przywileje osób na stanowiskach - 36,2%
6. Spekulacja - 31,9%
7. Traktowanie ludzi w urzędach, instytucjach - 28,9%
8. Organizacja pracy - 20,5%
9. Wysokość dochodów prywatnej inicjatywy - 20,1%
10. Zarządzanie gospodarką kraju - 19,8%
11. Dyscyplina pracy - 18,6%

² Przedstawiliśmy badanym listę 20 zjawisk negatywnych mogących być przyczyną niezadowolenia społecznego, prosząc o wskazanie pięciu szczególnie, ich zdaniem, ważnych.

12. Wykorzystanie materiałów, surowców i ludzkiej pracy - 18,1%
13. Sposób przedstawiania rzeczywistości przez prasę, radio, telewizję - 14,9%
14. Stosunek władzy do społeczeństwa - 11,8%
15. Realizacja porozumień z sierpnia '80 - 8,1%
16. Stosunki handlowe z zagranicą - 7,9%
17. Stosunek kierownictwa, przełożonych do pracowników - 6,9%
18. Polityka zagraniczna władz, sojusze międzynarodowe - 6,7%
19. Uwzględnianie zasad praworządności w działaniach władz - 5%
20. Kierowanie przedsiębiorstwami gospodarczymi - 3,6%.

Pytaliśmy również badanych, jak według nich zareaguje społeczeństwo, jeżeli w najbliższym czasie sytuacja w dziedzinach budzących jego niezadowolenie nie ulegnie poprawie. Przewidywania były następujące:

- Nic się nie stanie, bo nie jest tak źle - 4,7%
- Nic się nie stanie, bo ludzie się do tego przyzwyczaili - 18,9%
- Będzie narastać niezadowolenie - 54,4%
- Nadąpi gwałtowny wybuch niezadowolenia społecznego - 14,2%
- Inne opinie - 0,9%
- Brak zdania - 6,2%.

W diagnozie nastrojów społecznych, dokonanej przez badanych drogą wyboru jednego z dwóch określeń dotyczących poszczególnych aspektów, przeważają stwierdzenia negatywne o charakterze pesymistycznym. Oto szczegółowy rozkład ocen:

<u>Negatywne</u>		<u>Pozytywne</u>	
Niezadowolenie	- 87,2%	Zadowolenie	- 8,6%
Nieufność	- 78,3%	Zaufanie	- 17,5%
Pogodzenie się z losem	- 69,9%	Narastanie buntu przeciw władzy, rządowi	- 25,8%
Niepewność jutra	- 63,4%	Pewność, że nie będzie gorzej niż jest dzisiaj	- 32,6%
Napięcie	- 60,3%	Odprężenie	- 35,7%
Brak perspektyw	- 57,1%	Wiara w lepsze jutro	- 39,9%
Niepokój	- 54,8%	Spokój	- 42,7%
Obojętność wobec spraw kraju	- 52,5%	Chęć działania na rzecz kraju	- 43,8%

Dominuje w tych ocenach poczucie niemal powszechnego niezadowolenia i nieufności, a także braku nadziei na poprawę sytuacji. Biorąc pod uwagę oceny nastrojów społecznych oraz przewidywanych reakcji społeczeństwa w sytuacji, gdy nie zostaną wyeliminowane przyczyny niezadowolenia (blisko 70% uważało, że będzie ono narastało, ale tylko 14,2% - że nie nastąpi jego gwałtowny wybuch), można powiedzieć, że zdaniem respondentów raczej daleko jest do społecznego buntu przeciwko władzy. W ich odczuciu społeczeństwo jest skłonne pogodzić się ze swoją trudną sytuacją.

3. Opinie o pracy rządu w roku 1986

Społeczne opinie o pracy rządu w roku 1986 staraliśmy się ustalić na podstawie ogólnych ocen działalności Rady Ministrów kierowanej przez premiera Zbigniewa Messnera oraz ocen aktywności rządu w konkretnych dziedzinach życia społecznego, politycznego i gospodarczego.

Poprosiliśmy badanych, aby określili, jak oni sami oraz "większość ludzi w Polsce" ocenia dokonania rządu od chwili objęcia stanowiska premiera przez Z. Messnera do momentu badania. Wypowiedzi zestawiono w tabeli 6.

Jak wynika z tabeli 6, ocena klimatu opinii społecznej jest wyraźnie zbieżna z osobistymi poglądami respondentów. W obu przypadkach opinii pozytywnej jest więcej niż negatywnej, a dominują umiarkowanie pozytywne. Respondenci wydają się bardziej zdecydowani w wyrażaniu własnych opinii o dokonaniach rządu niż w przypadku, gdy oceniają opinie "większości ludzi": rządziej odpowiadają "trudno mi powiedzieć", nieco częściej są skłonni oceniać działania rządu jednoznacznie pozytywnie lub negatywnie.

Tabela 6

w procentach

Opinie o dokonaniach rządu	Badani wyrażający odczucia o opiniach:	
	większości ludzi w Polsce	własnych
Zrobił wszystko, co mógł, aby poprawić sytuację w kraju	7,9	10,9
Zrobił wiele, ale nie wszystko	35,0	36,6
Równie wiele zrobił, co zaniedbał	15,8	12,7
Niewiele zrobił	21,1	18,7
Nie zrobił nic, aby poprawić sytuację w kraju	4,0	5,6
Trudno powiedzieć	13,8	10,2
Inne opinie	2,4	5,3
	42,9	47,5
	25,1	24,3

Dla ustalenia opinii o działaniach rządu w zakresie konkretnych problemów społecznych, politycznych i gospodarczych przedstawiliśmy badanym listę problemów prosząc, aby ocenili, czy w ciągu ostatnich dwunastu miesięcy rząd poświęcił im tyle uwagi, ile należało, czy też za mało. Występuje duża zgodność opinii społecznej w tej sprawie. Z 18 problemów wymienionych na liście 10 zostało zaliczonych przez ponad połowę respondentów do tych, którym rząd poświęcił za mało uwagi. Są to:

- budownictwo mieszkaniowe (86,3%),
- warunki materialne społeczeństwa (80%),
- służba zdrowia (69,8%),
- zaopatrzenie rynku (69,7%),
- organizacja gospodarki, porządek w gospodarce (66,6%),
- skłanianie ludzi do wydajniejszej pracy, system płac i wynagrodzeń (62,2%)
- opieka socjalna, sytuacja rencistów i emerytów (57,8%),
- rolnictwo (55,6%),
- patologia społeczna (52,3%),
- oświata i szkolnictwo (52%).

Dostatecznie dużo uwagi, zdaniem badanych, rząd poświęcił tylko dwóm kwestiom: stosunkom państwo - Kościół (48,3% wskazań) oraz kulturze i sztuce (43,2%).

Poprosiliśmy również respondentów o wskazanie, w których z dziedzin wymienionych na liście nastąpiła w ciągu 1986 roku poprawa, w których zaś pogorszenie. Zdaniem badanych, sytuacja polepszyła się w takich dziedzinach, jak: zaopatrzenie rynku (46,8%), stosunki państwo - Kościół (24,9%), opieka socjalna, sytuacja rencistów i emerytów (19,9%), rolnictwo (18,6%), uległa zaś pogorszeniu w: budownictwie mieszkaniowym (61,9%), w sferze warunków materialnych społeczeństwa (33,4%), w służbie zdrowia (29,1%) oraz w przypadku patologii społecznych (25%). Warto jednak zauważyć, że znaczna część badanych uznała się za niekompetentną w dziedzinach nie dotyczących bezpośrednio warunków życia społeczeństwa (tab. 7).

Tabela 7

Sprawy o największym odsetku wskazań na niekompetencję własną	Sprawy o najmniejszym odsetku wskazań na niekompetencję własną
Dobór dobrych fachowców na kierownicze stanowiska we władzach centralnych (40,8%)	Budownictwo mieszkaniowe (5,2%)
Dobór dobrych fachowców na kierownicze stanowiska we władzach terenowych (36,6%)	Służba zdrowia (7%)
Funkcjonowanie przedsiębiorstw gospodarczych (38,7%)	Zaopatrzenie rynku (7,5%)
Stosunki państwo - Kościół (25,2%)	Warunki materialne społeczeństwa (7,7%)
Kultura, sztuka (23,7%)	Opieka socjalna, sytuacja rencistów i emerytów (11%)
	Skłanianie ludzi do lepszej i wydajniejszej pracy - system płac i wynagrodzeń (15%)

Można zatem sądzić, że społeczna ocena pracy rządu zależy w decydującym stopniu od efektów gospodarczych i sprawności instytucji, które wpływają na życie codzienne obywatela i warunkują zaspokojenie jego potrzeb. O istnieniu takiego mechanizmu kształtowania się ocen społecznych świadczą także wypowiedzi w dwóch innych kwestiach.

Po pierwsze na pytanie, czy w ciągu ostatniego roku zaszły jakieś istotne zmiany w rządzeniu krajem, twierdząco odpowiedziało 19,6% badanych, przecząco - 43,3%, nie miało zdania 36,7%. Wśród opinii o zmianach w rządzeniu krajem (zauważyło je 288 osób) przeważają pozytywne (blisko 44% wobec 14% negatywnych). Zdania o polityce gospodarczej rządu są podzielone - niemal równe liczebnie są grupy osób przekonanych o zmianach na lepsze (26,1%) i na gorsze

(28,2%). Co dziesiąty badany był zadowolony ze skuteczności działań rządu w zwalczaniu patologii społecznych.

Po drugie wiedzę na temat decydującego wpływu krytyki na wycofanie przez rząd projektu zmian w ustawach wprowadzających reformę gospodarczą zadeklarowało jedynie 22,1% ankietowanych, nie słyszało o tym 77,6%. Spośród respondentów deklaruujących znajomość tego faktu (336 osób) 27,6% uznało go za przejaw liczenia się rządu z opinią społeczeństwa lub instytucji je reprezentujących, 14,7% wyraziło ogólną aprobatę, 14,7% traktowało go jako przejaw nieprzygotowania decyzji rządowej, 8,7% - jako symptom niedoskonałości reformy ("reforma się nie sprawdziła", "nie przyniosła spodziewanych efektów"), 8,1% - jako pretekst umożliwiający odwrót od kontynuowania wdrażania reformy gospodarczej, 4,7% wyraziło ogólną dezaprobatę.

Przedstawione wyniki świadczą, że społeczna opinia o dokonaniach rządu w ciągu mijającego roku jest niejednoznaczna. Z jednej strony mamy zatem dość przychylną ocenę ogólną, z drugiej zaś raczej krytyczną opinię o aktywności rządu w zakresie konkretnych sfer życia społecznego, politycznego i gospodarczego.

Można sądzić, że polepszenie w niektórych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego w porównaniu z sytuacją sprzed roku wpłynęło na dość pozytywny ogólny bilans dokonań rządu. Niemniej jednak nie spełnił on oczekiwań w wielu sprawach.

5. Sytuacja materialna i perspektywy jej poprawy

Sytuację materialną społeczeństwa badani postrzegają podobnie jak gospodarczą kraju. W porównaniu z danymi z kwietnia 1986 r. wzrosło niezadowolenie badanych z warunków życia społeczeństwa (tab.8).

Swoją obecną sytuację materialną oceniali oni:

- najczęściej jako średnią bądź przeciętną (49,5%) i taką samą jak w najbliższym otoczeniu (44,5%),
- częściej jako złą (32,6%) i gorszą niż w najbliższym otoczeniu (30,2%),
- najrzadziej jako dobrą (17,6%) i lepszą niż w otoczeniu (17,6%).

Tabela 8

Ocena warunków materialnych społeczeństwa	w procentach	
	Badani	
	XII '86	IV '86
Bardzo dobra, dobra dość dobra	14,8	10,8
Ani dobra, ani zła	27,3	36,5
Raczej zła, zła, bardzo zła	55,9	48,2
Brak zdania	2,2	3,9

Jeśli chodzi o nadzieje wiązane w tym zakresie z nowym rokiem, większość respondentów sądzi, że warunki życia społeczeństwa pozostaną mniej więcej takie same (43,9%) jak w roku obecnym. Ci, którzy oczekują jakiejś zmiany, częściej spodziewają się pogorszenia (37,6%) niż poprawy (10,4%).

6. Dostępność towarów. Drogi do równowagi rynkowej

Dla ankietowanych problem zaopatrzenia jest nadal poważny, większym zmartwieniem jest jednak brak pieniędzy (tab.9).

Tabela 9

Odczuwane dolegliwości	w procentach	
	Badani	
Wynikające z braku		
- towarów i pieniędzy		50,1
- bardziej:		
- pieniędzy niż towarów		31,6
- towarów niż pieniędzy		14,1
Brak dolegliwości		2,2

Jaką więc drogę wybrać dla zrównoważenia popytu i podaży? Niewielu jest zwolenników wprowadzania cen równowagi na wszystkie te towary, których dziś brakuje (2,5%). Sporo jest zwolenników utrzymania obecnego stanu rzeczy bez względu na wpływ, jaki to wywrze na zaopatrzenie sklepów (37%). Jednak większość zgodziłaby się na rozwiązanie pośrednie: utrzymać obecne ceny artykułów pierwszej potrzeby i ceny pozostałych ustalić na poziomie gwarantującym równowagę rynkową (52,6%). Znikomy natomiast odsetek badanych

(2,2) godzi się na zamrożenie płac. Większość (66,3%) jest przekonana, że ludzie będą wydajniej pracować jedynie wtedy, gdy wzrost płac będzie w pełni równoważył wzrost kosztów utrzymania. Za tylko częściowym rekompensowaniem wzrostu cen opowiedziało się już prawie trzy razy mniej badanych (23%).

7. Podstawowe dane o zbiorowości badanych

Płeć

Kobiety	- 52,3
Mężczyźni	- 47,5

Wykształcenie

Podstawowe	- 37,6
Zasadnicze zawodowe	- 21,6
Średnie	- 29,4
Pomaturalne	- 3,5
Wyższe	- 8,7

Miejsce zamieszkania badanych

Wieś	- 38,5
Miasta wielkości:	
- do 20	- 13,3
- 20-100	- 17,0
- 100-200	- 10,9
- powyżej 200 tys.mieszkańców	- 18,6

Przynależność do organizacji społeczno-politycznych:

PZPR	- 12,3
SD	- 1,4
ZSL	- 3,3
Organizacje młodzieżowe	- 5,5
PRON	- 1,9
Związki zawodowe	- 21,9
Inne organizacje	- 7,0
Nie należący do żadnej	- 60,1
b. "Solidarność"	- 25,3